

Державний борг України: механізм управління та обслуговування

Скрипник Галина Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічних фінансів, факультет фінансів та цифрових технологій, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1246-1122>

Резнік Вероніка Сергіївна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, факультет фінансів та цифрових технологій, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна, <https://orcid.org/0009-0004-4615-3202>

Прийнято: 17.02.2025 | Опубліковано: 28.02.2025

***Анотація.** У статті розглянуто погляди науковців на передумови та особливості формування державного боргу, аналіз причин і наслідків його виникнення. Також обґрунтовано політику управління та обслуговування боргом, яка сприятиме забезпеченню фінансової стійкості та економічного розвитку України. Викладені підходи та рекомендації спрямовані на зменшення боргового навантаження, поліпшення фінансової стабільності та створення умов для сталого економічного зростання.*

Результати дослідження вказують що воєнний конфлікт і економічна нестабільність в Україні значно ускладнили проблему державного боргу, який стрімко збільшується через потребу у фінансуванні життєво необхідних витрат. Зростання дефіциту державного бюджету змушує уряд активно

залучати як внутрішні, так і зовнішні запозичення, що призводить до підвищення загального боргового тиску на країну. Наразі Україні вдається утримувати боргове навантаження на керованому рівні – менше 80% ВВП. Завдяки підтримці міжнародних партнерів та кредиторів під час війни питання виплат за боргами не є критичним. Однак після завершення бойових дій управління державним боргом стане одним із ключових викликів. Прогнозується, що у 2024–2027 роках виплати за зовнішнім боргом становитимуть близько 6% ВВП 2022 року, причому основним викликом буде саме обсяг майбутніх виплат, а не загальний рівень заборгованості відносно економіки.

У висновках зазначено що, впровадження міжнародного досвіду управління державним боргом в Україні стикається з низкою перешкод, зокрема: обмеженим економічним зростанням і впливом воєнного стану на боргову стійкість; високою зовнішньою залежністю та валютними ризиками; політичними факторами та необхідністю узгодження стратегій із міжнародними партнерами; а також потребою в удосконаленні правової бази для ефективного впровадження нових механізмів.

Вирішення даних проблем дозволить Україні ефективніше управляти державним боргом, зменшити боргові ризики та забезпечити стабільний фінансовий розвиток.

Перспективами подальших досліджень є розвиток внутрішнього ринку облігацій та залучення приватних інвестицій як альтернативи зовнішнім запозиченням. Крім того, важливим напрямом стане аналіз впливу демографічних змін, зокрема старіння населення, на стабільність боргової політики та соціально-економічний розвиток держави.

Ключові слова: державний борг, управління боргом, економічна криза, військові дії, збалансування бюджету, реструктуризація боргу.

Ukraine's public debt: management and servicing mechanism

Halyna Skrypnyk

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Finance, Faculty of Finance and Digital Technologies, State Tax University, Irpin, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1246-1122>

Veronika Reznik

first-year (bachelor's) degree student, Faculty of Finance and Digital Technologies, State Tax University, Irpin, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0004-4615-3202>

Abstract. *The article examines the views of scientists on the prerequisites and features of the formation of public debt, analyzes the causes and consequences of its emergence. It also substantiates the policy of debt management and servicing, which will contribute to ensuring financial stability and economic development of Ukraine. The approaches and recommendations outlined are aimed at reducing the debt burden, improving financial stability and creating conditions for sustainable economic growth.*

The results of the study indicate that the military conflict and economic instability in Ukraine have significantly complicated the problem of public debt, which is rapidly increasing due to the need to finance vital expenses. The growth of the state budget deficit forces the government to actively attract both domestic and external borrowing, which leads to an increase in the overall debt pressure on the country. Currently, Ukraine manages to keep the debt burden at a manageable level - less than 80% of GDP. Thanks to the support of international partners and creditors during the war, the issue of debt payments is not critical. However, after the end of hostilities, public debt management will become one of the key challenges. It is predicted that in 2024–2027, external debt payments will amount to about 6% of 2022 GDP, and the main challenge will be the volume of future payments, rather than the overall level of debt in relation to the economy.

The conclusions indicate that the implementation of international experience in public debt management in Ukraine faces a number of obstacles, including: limited economic growth and the impact of martial law on debt sustainability; high external dependence and currency risks; political factors and the need to coordinate strategies with international partners; as well as the need to improve the legal framework for the effective implementation of new mechanisms.

Resolving these problems will allow Ukraine to manage public debt more effectively, reduce debt risks, and ensure stable financial development.

Prospects for further research include the development of the domestic bond market and attracting private investment as an alternative to external borrowing. In addition, an important direction will be the analysis of the impact of demographic changes, in particular the aging of the population, on the stability of debt policy and the socio-economic development of the state.

Keywords: *public debt, debt management, economic crisis, military operations, budget balancing, debt restructuring.*

Постановка проблеми. Державний борг є одним із ключових інструментів фінансової політики, який впливає на економічну стабільність країни. В умовах зростаючих боргових зобов'язань України, особливо в період воєнного стану, першочерговим завданням є забезпечення ефективного управління державним боргом. Рациональне використання запозичених коштів, оптимізація боргового навантаження та впровадження сучасних механізмів обслуговування боргу сприятимуть збереженню макроекономічної стабільності та забезпеченню фінансової безпеки держави.

Війна та економічна криза в Україні суттєво загострили проблему державного боргу, який зростає рекордними темпами через необхідність фінансування критично важливих витрат. Постійне зростання дефіциту державного бюджету спонукає уряд до активного використання внутрішніх і зовнішніх запозичень, що підвищує загальне боргове навантаження на країну.

Надмірне боргове навантаження створює ризик боргової кризи, яка може мати довгострокові негативні наслідки для економічної стабільності держави. Основними загрозами є збільшення витрат на обслуговування боргу, зниження кредитного рейтингу України та погіршення доступу до міжнародних фінансових ринків. Це, у свою чергу, може суттєво ускладнити залучення нових інвестицій, необхідних для економічного відновлення та розвитку ключових галузей.

Окрім фінансового аспекту, значний державний борг впливає на соціально-економічну ситуацію в країні. Збільшення видатків на його обслуговування може обмежити державні інвестиції у сферу охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та інфраструктури. Це може загострити соціальні проблеми та сповільнити процес післявоєнного відновлення.

Таким чином, проблема державного боргу країни в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу до управління борговими зобов'язаннями. Необхідно розробити ефективну стратегію, яка передбачатиме оптимізацію запозичень, реструктуризацію боргу, розвиток внутрішнього фінансового ринку та активізацію залучення інвестицій. Лише збалансована боргова політика дозволить мінімізувати ризики та забезпечити стійкий економічний розвиток України на довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу питанням функціонування державного боргу, аналізу його причин і наслідків, а також шляхів оптимізації його структури приділили вчені-економісти, зокрема Т. П. Вахненко [4], Ю. М. Воробйов [2], М.І. Карлін [1], В. Федосов [3]. Питання аналізу і управління державного боргу України в умовах воєнного стану розглянули: У.З. Ватаманюк-Зелінська і М.С. Біда [11], Ю.А. Гайбура [6], Є.С. Подаков [15], Ю.А. Романовська, Л.В. Смоляр [9].

Так, М. І. Карлін визначає державний борг як сукупність усіх зобов'язань держави перед кредиторами [1].

В свою чергу, Ю. Воробйов вважає, що державний борг охоплює як безпосередні зобов'язання держави, її органів, установ і організацій, так і борги економічних суб'єктів, за якими держава надала гарантії або навіть без гарантії змушена брати на себе відповідальність, оскільки відмова від таких зобов'язань може спричинити значні втрати для соціально-економічної системи та становити загрозу для існування держави.

Крім того, Ю. Воробйов пропонує розглядати державний борг із трьох точок зору: як негативне явище, якого слід уникати; як необхідність, обумовлену виконанням державних функцій, оцінюючи його за результатами, які виникають у процесі запозичень; як неминуче явище, що потребує ефективного управління [2].

В. Федосов у своїй науковій праці визначає державний борг як загальну суму випущених, але ще не погашених зобов'язань держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, включаючи відсотки за ними, а також гарантії за кредитами, наданими державним підприємствам іноземними позичальниками [3].

Т. Вахненко трактує державний борг як сукупність фінансових зобов'язань сектору загального державного управління, що ґрунтуються на договірних відносинах із внутрішніми та зовнішніми кредиторами. Ці зобов'язання включають повернення залучених коштів (або еквівалентну компенсацію за отримані товари, виконані роботи та надані послуги), а також виплату відсотків [4].

Отже, аналізуючи наведені визначення, можна зробити висновок, що державний борг є складним і багатограним поняттям, яке охоплює всі фінансові зобов'язання держави перед різними кредиторами. Він включає як внутрішні, так і зовнішні боргові зобов'язання, а також може включати борги економічних суб'єктів, за якими держава надала гарантії або змушена нести відповідний тягар через загрозу соціально-економічній стабільності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо управління та обслуговування державного боргу, низка важливих аспектів залишається недостатньо дослідженими. Проведений аналіз структури та змін у державному боргу є ключовим для розуміння масштабів боргового навантаження, що в свою чергу, дозволить визначити основні тенденції та ризики, пов'язані з управлінням борговими зобов'язаннями.

Воєнний стан суттєво змінює фінансову стратегію держави, зокрема через зростання бюджетного дефіциту та необхідність залучення додаткових ресурсів для фінансування критичних потреб. Аналіз наслідків воєнних дій на економіку допоможе оцінити ефективність заходів, що вживаються для забезпечення фінансової стабільності.

В умовах фінансової нестабільності та зростання боргового навантаження Україна застосовує різні механізми реструктуризації боргу. Оцінка цих заходів дозволить визначити, наскільки вони сприяли полегшенню боргового тиску та забезпеченню платоспроможності держави.

Врахування найкращих практик розвинутих країн дозволить сформувати рекомендації щодо підвищення ефективності управління державним боргом, стимулювання розвитку внутрішнього ринку запозичень та залучення додаткових фінансових ресурсів для економічного відновлення країни.

Формулювання цілей статті (визначення завдань).

Метою статті є аналіз та оцінка стану державного боргу України під час воєнного стану, виявлення загроз, які впливають на його зміну, а також розробка пропозицій щодо поліпшення боргової політики в умовах кризи, з урахуванням досвіду розвинутих країн.

Завдання статті:

- дослідити динаміку та структуру державного боргу України;
- оцінити вплив війни на боргову політику та макроекономічну стабільність;

- проаналізувати ефективність проведених реструктуризаційних заходів;
- запропонувати шляхи оптимізації боргового навантаження та розвитку внутрішнього фінансового ринку беручи до уваги міжнародний досвід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан фінансової системи держави, її стійкість і здатність ефективно виконувати основні функції, а також рівень якості державного управління знаходять своє відображення у державному бюджеті, формуванням якого займається Міністерство фінансів. Важливим показником головного фінансового документа країни є не тільки розмір доходів і витрат бюджету, але й величина державного боргу.

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується не лише загрозою зростання боргового навантаження, але й його потенційним впливом на довгострокову стабільність. Зростання боргу може обмежити можливості інвестування в ключові сектори, уповільнити темпи економічного відновлення та негативно вплинути на міжнародну кредитоспроможність країни. В умовах збройного конфлікту ці виклики набувають особливого значення, оскільки економічна стійкість є однією з основ успішного подолання наслідків війни.

В Україні державний борг визначається законодавчо через Бюджетний кодекс, зокрема, в статті 2, де він трактується як загальна сума боргових зобов'язань держави щодо повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) на момент звітної дати, які виникають через державне запозичення. Згідно з Бюджетним кодексом України, загальний обсяг державного боргу та боргу, гарантованого державою, на кінець бюджетного періоду не має перевищувати 60 відсотків від річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. Однак це обмеження не застосовується у разі введення воєнного стану, надзвичайного стану або проведення антитерористичної операції на території країни чи в окремих її місцевостях [5].

На сьогодні Україні вдається утримувати боргове навантаження на рівні менше 80% ВВП, завдяки підтримці партнерів і кредиторів під час війни питання виплат за боргами поки що не є критичним. Однак після завершення війни

управління державним боргом стане однією з ключових задач. Прогнозується, що у 2024–2027 роках виплати за зовнішнім боргом України складатимуть близько 6% ВВП 2022 року, і проблема високих виплат стане набагато важливішою за питання загального рівня заборгованості по відношенню до розміру економіки [6].

Управління та обслуговування державного боргу є пріоритетним завданням фінансової політики та важливою умовою стабільності фінансової системи країни. Це сукупність заходів, спрямованих на визначення необхідності, умов залучення, обслуговування та погашення державних позик з метою забезпечення суспільних інтересів, при цьому пріоритет надається економічній безпеці держави. Система управління боргом включає підсистеми прогнозування та планування погашення і обслуговування зовнішнього боргу, оцінки та вибору методів управління боргом, моніторинг і контроль, а також інституційне забезпечення процесу управління боргом [13].

Збільшення загального державного боргу України, починаючи з 2018 по 2023 рр. відображено (рис. 1).

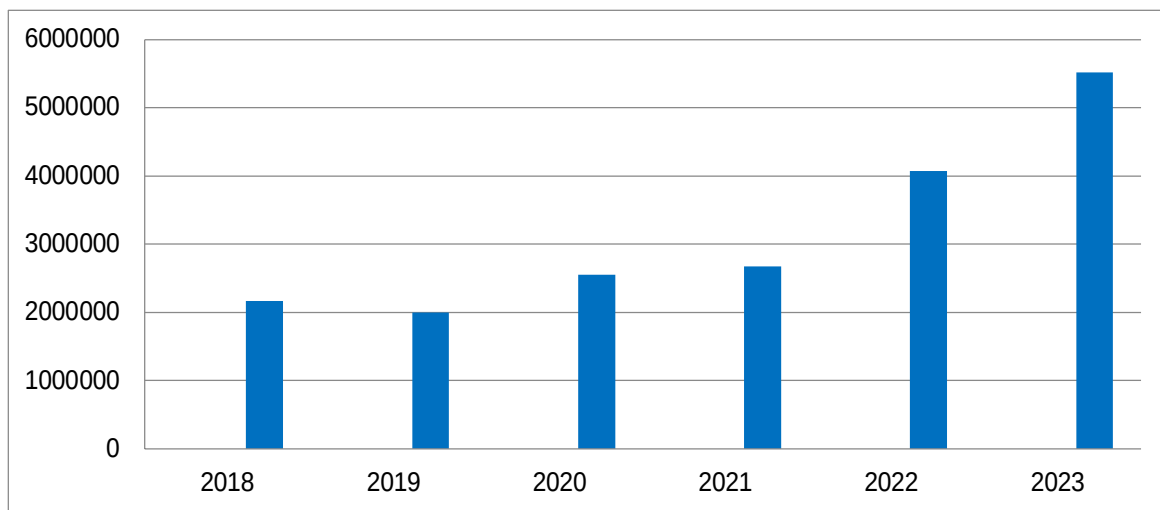

Рис.1. Динаміка загального державного боргу України за 2018-2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [8]

Зростання боргових зобов'язань ставить значний тиск на можливості фінансового маневрування уряду. Постійне збільшення державного боргу може спричинити зниження кредитного рейтингу країни, що, у свою чергу, ускладнить

доступ до міжнародних фінансових ринків. Це також призведе до підвищення вартості нових запозичень, оскільки інвестори вимагатимуть вищих відсоткових ставок, щоб компенсувати ризики, пов'язані з борговим навантаженням. Такі зміни можуть негативно вплинути на фінансову стабільність країни та її економічний розвиток. А також створювати додаткові проблеми для державного бюджету, особливо в умовах необхідності фінансування соціальних програм та критичної інфраструктури.

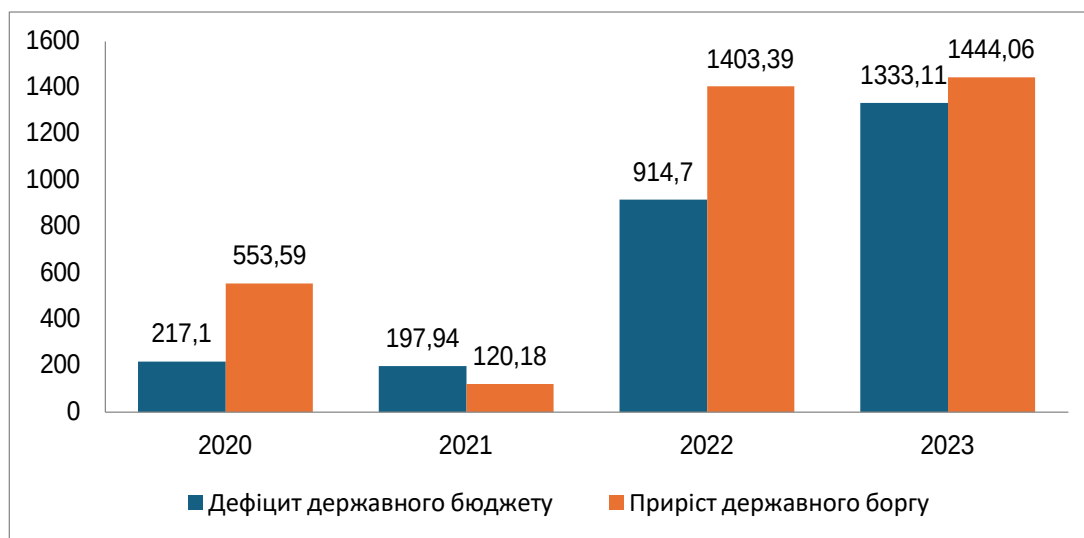

Рис. 2. Динаміка приросту державного боргу України та обсягів дефіциту державного бюджету 2020-2023 рр., млрд грн

Джерело: складено авторами на основі [7, 8]

Як видно з рисунку 2, зростання державного боргу України, особливо на тлі глобальних викликів, таких як військові конфлікти та економічні кризи, підкреслює необхідність вдосконалення стратегій управління борговими зобов'язаннями. У цих умовах важливо розробляти ефективні механізми для мінімізації ризиків, зниження боргового навантаження та забезпечення фінансової стабільності країни, враховуючи можливі зміни у зовнішньоекономічній ситуації та внутрішніх економічних процесах.

Для оцінки стану фінансів України у контексті державного боргу доцільно проаналізувати динаміку доходів, видатків, дефіциту бюджету та загального державного боргу за 2018–2023 роки (таб.1).

Представлені у таблиці дані демонструють значне зростання державних витрат і, відповідно, дефіциту бюджету, що стало результатом як внутрішніх, так і зовнішніх економічних викликів, включаючи наслідки воєнних дій.

Таблиця 1

Показники ефективності бюджетної сфери України за 2018-2023 роки, млрд грн

Показник	Роки						Відхилення 2023 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	млрд. грн.	%
Доходи державного бюджету	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4	2672,1	1743,9	187,9
Видатки державного бюджету	985,8	1072,9	1288,0	1490,3	2705,4	4014,4	3028,6	307,2
Дефіцит державного бюджету	-59,2	-78,1	-217,1	-197,9	-914,7	-1333,1	-1273,9	-2149,2
Державний борг (загальний)	2168,6	1998,3	2551,9	2671,8	4071,7	5519,5	3350,9	154,6

Джерело: складено авторами на основі [8]

Темпи зростання видатків державного бюджету значно перевищують динаміку доходів. За п'ять років видатки зросли на 307,1%, що в абсолютних показниках становить понад 3 млн грн. Така тенденція свідчить про значне збільшення бюджетного навантаження, зокрема через фінансування оборонного сектору, соціальних програм, підтримку внутрішньо переміщених осіб, відновлення інфраструктури та інших критичних потреб держави. Це ставить додаткові вимоги до ефективного управління публічними фінансами та пошуку збалансованих рішень для забезпечення стабільності економіки в умовах високих витрат. Значна частина видатків може бути пов'язана з необхідністю забезпечення військових потреб в умовах повномасштабної війни, а також підтримкою критичних галузей економіки та соціального забезпечення громадян.

Державний борг України збільшився за 2023 рік на 34 млрд грн. Наразі він вдвічі більший (за підсумками 2023 р. державний борг перевищив 5,5 трлн грн, ніж до повномасштабного вторгнення і встановив новий історичний рекорд. За

2023 рік він збільшився у гривні на 35,4%, у валютному еквіваленті – на 30,4% , що свідчить про те що, внутрішній борг зріс більше ніж зовнішній [10].

Дефіцит державного бюджету також зріс у період 2018–2023 років, збільшившись на 125%. У 2023 році його абсолютний розмір перевищив 1,3 трлн грн, що є безпрецедентним рівнем для вітчизняної економіки. Це вказує на суттєву диспропорцію між доходами та видатками, яка свідчить про високу залежність фінансування бюджету від зовнішніх і внутрішніх запозичень. Така тенденція створює ризики для фінансової стабільності країни в довгостроковій перспективі, особливо в умовах обмеженого доступу до зовнішніх ринків капіталу або несприятливих макроекономічних умов.

З метою забезпечення стабільного функціонування всіх державних інституцій, Урядом країни здійснюється комплекс заходів та використання різноманітних інструментів для підтримання макроекономічної стабільності, зокрема і з реструктуризації боргу. У вересні 2024 року уряд України оголосив про успішне завершення операції з реструктуризації боргу, яка передбачала проведення розрахунків за тринадцятьма серіями державних єврооблігацій та гарантованих державою єврооблігацій, випущених «Укравтодором». Ця транзакція була спрямована на відновлення боргової стійкості, підтримку макрофінансової стабільності та збільшення ресурсів державного бюджету в умовах триваючої російської військової агресії.

Процес реструктуризації включав обмін зазначених облігацій на нові серії єврооблігацій загальною номінальною вартістю 15,2 млрд доларів США, що значно менше, ніж сума початкових зобов'язань, яка становила близько 20,5 млрд доларів США (приблизно 24 млрд доларів США з урахуванням капіталізованих відсотків). Як результат, державний та гарантований державою борг України був скорочений на близько 9 млрд доларів США, що означає номінальне зниження боргу на 37% і зниження чистої приведеної вартості боргу на близько 60% при ставці дисконтування 14%. Це стало одним з найбільших списань суверенного боргу в рамках нещодавніх реструктуризацій.

Завдяки реструктуризації боргу, боргові виплати зменшаться на 93%, що дозволить заощадити 11,4 млрд доларів США протягом наступних трьох років. Крім того, витрати на обслуговування та погашення боргу до 2033 року знизяться на 77%, що дозволить зекономити загалом 22,8 млрд доларів США. Ця угода відповідає цілям програми Міжнародного валютного фонду (МВФ) щодо забезпечення стійкості боргу і була схвалена Групою кредиторів України. Реструктуризація була реалізована у співпраці з юридичними радниками White&Case та фінансовими радниками Rothschild&Co, які консультували Міністерство фінансів України в процесі здійснення цієї угоди.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну завдало руйнівного удару по національній економіці, спричинивши масштабні руйнування інфраструктури, значні втрати в промисловості та сільському господарстві, а також погіршення умов для бізнесу та інвестицій. Війна викликала стрімке зростання витрат на оборону та соціальні програми, що призвело до значного дефіциту бюджету та зниження економічної активності. Це створило додаткові труднощі для економічного відновлення, що вимагало нових стратегій фінансування і реформ.

Суверенний борг став домінуючим у структурі загального боргу України, особливо в період збройного конфлікту. Це пов'язано з підвищеними ризиками, пов'язаними з обслуговуванням боргових зобов'язань суб'єктів господарювання, що призвело до концентрації боргового навантаження на державі. Державний борг вже у 2022 році досягнув понад 90% від загального обсягу боргу (таб. 2).

Таблиця 2

Показники державного та гарантованого державою боргу України 2019-2023 рр., в млн грн

Показники	Роки				
	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	1998.30	2551.88	2672.06	4075.45	5519.51
Державний борг	1761.37	2259.23	2362.72	3715.13	5188.09
Внутрішній борг	829.50	1000.71	1062.56	1389.69	1587.70
Зовнішній борг	931.87	1258.52	1300.16	2325.44	3600.39

Гарантований державою борг	236.93	292.65	309.34	360.32	331.41
Внутрішній борг	9.35	32.24	49.04	72.20	68.80
Зовнішній борг	227.57	260.41	260.30	288.12	262.62

Джерело: складено авторами на основі [8]

Загальна сума державного боргу зросла в 2,76 раза за 4 роки. Основний борг утворився за рахунок зовнішніх запозичень (+2668,52 млрд грн). Гарантований внутрішній борг має найбільше відносне зростання +636,1%. Державний борг зріс на 194%, що свідчить про значну залежність України від фінансування для покриття бюджетного дефіциту.

Існування такого економічного явища, як дефіцит державного бюджету, вимагає пошуку джерел фінансування, які сприятимуть збалансуванню бюджету та зменшенню рівня дефіциту в країні. Згідно з Бюджетним кодексом України, визначено основні джерела фінансування бюджету, а саме: кошти від внутрішніх і зовнішніх запозичень, кошти від приватизації державного майна, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження від продажу цінних паперів та вільний залишок бюджетних коштів [5].

Зміна загального державного та гарантованого державного боргу а також ВВП відображено на рисунку 3.

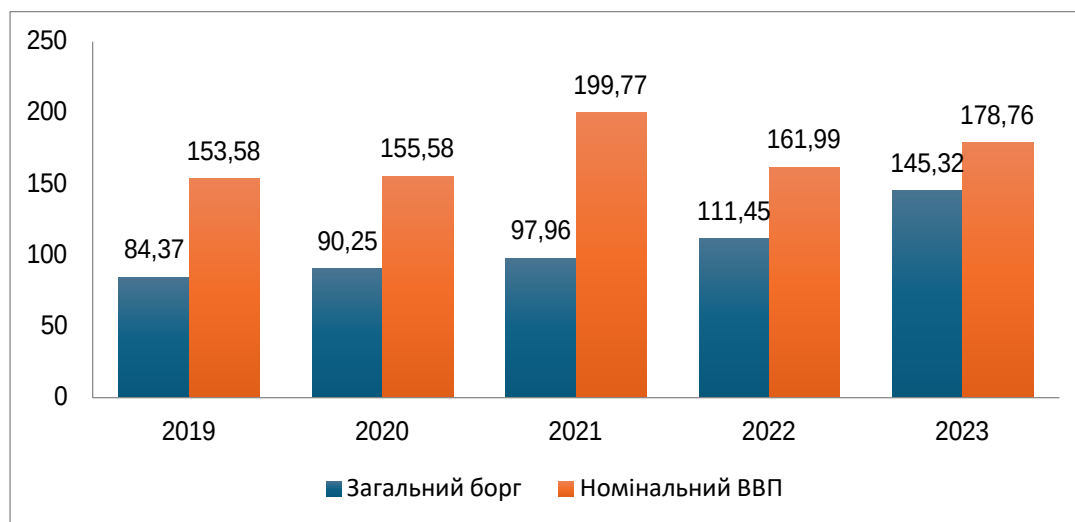

Рис. 3. Динаміка державного та гарантованого державного боргу та ВВП 2019-2023 рр., млн. грн. [12, 13]

Зазначимо, що протягом останніх трьох років (2022–2024) бюджетна ситуація в Україні зазнала значних змін, зумовлених як внутрішніми економічними процесами, так і зовнішніми факторами.

Так у 2022 році дефіцит державного бюджету України становив 911,1 млрд грн, з яких 909,5 млрд грн припадало на загальний фонд. Основними джерелами фінансування дефіциту були внутрішні та зовнішні запозичення, а також міжнародна допомога.

За підсумками 2023 року дефіцит державного бюджету зріс до 1,33 трлн грн, що на 46% більше порівняно з попереднім роком. До загального фонду держбюджету надійшло понад 1,66 трлн грн податків та зборів, тоді як видатки становили 3,03 трлн грн. Важливим джерелом доходів стали гранти міжнародної допомоги обсягом 425,4 млрд грн. Фінансування дефіциту здійснювалося через державні запозичення на суму 1,68 трлн грн, з яких 552,6 млрд грн було залучено від розміщення облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), а 1,13 трлн грн — із зовнішніх джерел, включаючи 18 млрд євро від ЄС та 3,3 млрд СПЗ від МВФ.

За даними Міністерства фінансів України, у 2024 році планувалося зменшити дефіцит держбюджету до 2,7% ВВП. Однак, за інформацією видання «Le Monde», у вересні 2024 року дефіцит бюджету продовжував зростати, що вимагало нових фінансових заходів, включаючи угоди з МВФ та приватними кредиторами. Зокрема, було досягнуто домовленостей про надання Україні 1,1 млрд доларів від МВФ, а також проведено реструктуризацію боргу, що дозволило зменшити зобов'язання перед приватними кредиторами на 37% та зекономити 11 млрд доларів на наступні три роки.

Важливість стратегічного й тактичного управління державним боргом України визначає поточна валютна структура її боргових зобов'язань (рис. 4.).

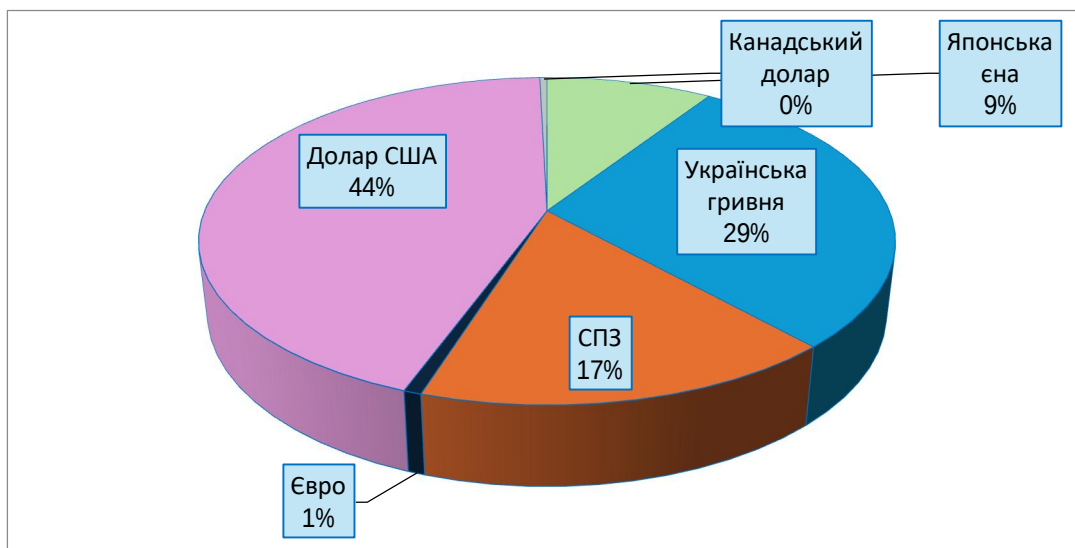

Рис. 4. Структура державного боргу України в розрізі валют погашення у 2022 р [14].

Переважаюча частина заборгованості України в розрізі валют погашення складається з гривневих та доларових зобов'язань, які становлять 32,81% та 29,96% відповідно. Частина боргу держави деномінована в інших валютах, а саме: євро – 22,06%, спеціальні права запозичення (СПЗ) – 12,96%, японська єна – 0,9%, канадський долар – 1,29%, англійський фунт стерлінгів – 0,02%. [14].

Таким чином, система управління державним боргом безпосередньо залежить від валютної політики, оскільки значну частину боргових зобов'язань країни необхідно сплачувати в іноземній валюті. Зростання частки державного боргу, номінованого в іноземній валюті, також свідчить про збільшення витрат на обслуговування такого боргу, що може значно ускладнити фінансове становище країни, особливо в умовах коливань валютних курсів. Дана ситуація зумовлює скорочення валютної пропозиції та девальвацію гривні на фінансових ринках держави, а також є передумовою для проведення реструктуризації державної заборгованості.

Разом з тим, буде доцільно згадати найбільшого світового боржника – США, державний борг якого у 2023 році перевищив 34 трлн доларів, більша частина його є внутрішнім боргом. Проте, незважаючи на це, США є одним з головних позикодавців світу, а також найбільш економічно розвиненою країною.

Згідно досліджень, тільки 2 країни з 206 мають нульовий державний борг. Це Східний Тімор і Макао (автономія у складі Китаю). Серед країн-членів Євросоюзу найнижчі борги мають Естонія (8% від ВВП), Люксембург (21,7 %) і Болгарія (23,1%). Японія має найгірший показник відношення державного боргу до ВП, він становить 236%. Перевагою є те, що основні кредитори держави – її громадяни. Державний борг Греції становить 324 млрд євро, або 183 % ВВП [14].

Прикладом успішного управління державним боргом у різних країнах є відповідні механізми та інструменти, зокрема: у Німеччині – зниження боргового навантаження здійснюється через фінансову дисципліну та економічне зростання; у Швеції – проводяться структурні реформи, а саме створення незалежного агентства з управління боргом; Канада – застосовує багатофакторні стратегії, включаючи ринкові механізми та страхування ризиків; Польща – здійснює ефективне залучення зовнішнього фінансування через випуск єврооблігацій; Греція – проводиться реструктуризація боргу у співпраці з міжнародними фінансовими установами.

Висновки. Виходячи, з вище викладеного, зазначимо що інструменти та механізми міжнародного управління боргом можуть бути адаптовані в Україні, а саме:

- оптимізація структури боргу за рахунок збільшення частки довгострокових зобов'язань;
- диверсифікація джерел фінансування: активніше використання ринкових інструментів (єврооблігації, міжнародні кредити);
- реформування системи управління боргом: створення незалежного агентства для ефективного моніторингу боргових ризиків;
- реструктуризація та пролонгація зобов'язань: використання механізмів сек'юритизації боргу та переговорів із кредиторами;
- залучення міжнародних фінансових організацій: співпраця з МВФ, Світовим банком та ЄС для отримання макрофінансової підтримки

Застосування міжнародного досвіду в Україні щодо управління державним боргом зазнає ряд перешкод, а саме: обмеженість економічного зростання та вплив воєнного стану на боргову стійкість; високий рівень зовнішньої залежності та валютні ризики; політичні фактори та необхідність узгодження стратегій з міжнародними партнерами; потреба в удосконаленні правової бази для ефективного впровадження нових механізмів.

Отже, міжнародний досвід управління державним боргом містить ряд корисних практик, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Водночас необхідно враховувати макроекономічні умови, фінансові ризики та особливості національної економіки для розробки комплексної стратегії зменшення боргового навантаження.

Список використаних джерел

1. Карлін М.І. Державні фінанси України : Навчальний посібник. 2008. Київ. 348 с.
2. Воробйов Ю.М. Державний борг та його вплив на соціально – економічний стан України в умовах світової фінансової кризи. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. №1 2009. 25-50 с.
3. Федосов В., Гладченко Л. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики. *Фінансові ризики*. 2009. № 3. С.19 - 32.
4. Вахненко Т.П. Державний борг України та його економічні наслідки. 2008. К.: Альтерпрес. 152 с.
5. Бюджетний кодекс України. Офіційний веб портал парламенту України. URL: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 17.02.2025)
6. Гайбура Ю.А. Управління державним боргом України: стан і перспективи. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. № 42. 2024. С. 82-89

7. Офіційний вебпортал Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=68415(дата звернення: 12.02.2025)
8. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>. (дата звернення: 12.02.2025)
9. Романовська Ю.А., Смоляр Л.В. Аналіз державного боргу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. Вип.62. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3977>
10. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки. Постанова КМУ від 27.10.2023 р. № 1117. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS2024-2026.pdf> (дата звернення: 11.02.2025)
11. Ватаманюк-Зелінська У. З., Біда М. С. Аналіз державного боргу України в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_5_25 (дата звернення: 12.02.2025)
12. Національні рахунки (ВВП). Держстат України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm
13. Скрипка О. Управління зовнішнім державним боргом. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. 105-115 с.
14. Статистичні матеріали за станом державного боргу України. Міністерство фінансів України. 2022. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/borhovastatystyka>. (дата звернення: 11.02.2025)
15. Подаков Є. С. Державний борг України 2024: сучасний стан та вплив на економіку країни. *Трансформаційна економіка*. 2025. С32-35. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-9-5> (дата звернення: 11.02.2025)